

András Ferenc

Pannon Egyetem MFTK AET

Egymás szemében

Megérteni a másikat, eligazodni a pergő hétköznapokban – folyamatosan előttünk álló kihívás. Sőt, a helyes értelmezés, a félreértések kiküszöbölésének igénye át- meg átszövi nemcsak a valóságos világot, hanem az ember által teremtettet szintúgy. A ponyvától a klasszikus művekig számtalan irodalmi alkotás építi bonyodalmaikat a tévedések játékára, különféle bűnügyek, rejtélyek kibogozására. A szereplők jellemét markánsan meghatározza a jelek és jelentések olvasásának képessége, legyen az erdei-vadászos, mesebeli nyomolvasás, vagy az emberek tetteinek, szavainak, titkos üzeneteinek értő kezelése. Aki könnyen félrevezethető, aki nem tudja megkülönböztetni a látszatot és a valóságot – nos, őt a legjobb esetben egy bohókás, szimpatikus alakként értékeljük, de legbelül mindannyian tudjuk, hogy bizony csak egy sajnálatra méltó, örök balek lehet.

A valóság értéke tiszteletet parancsol. A tisztelet kivívásához nincs is másra szükség, elegendő a helyes értés, a mélyen látás erénye. Az efféle ranghoz nem szükséges a siker hagyományos kelléktára: elbűvölő mosoly, báj és szépség, fizikai erő, szálkás izomzat, hatalom, hírnév, pénz vagy trón. A görög drámák poros, vak jósa, az indián törzsek kortalanul vén varázslója, a galaktikus kalandok Yodája értéket hordoz, de egészen másmilyent, mint amit a szülők álmodnak a karrier előtt álló gyermekeiknek. A valót mélyen értő hősök megjelenése nem hivalkodik – csendet hordoz. A rájuk irányuló tisztelet egyúttal rájuk irányuló figyelem, ami nem tűri a zajt. Csend honol bensőjükben, s a környezetük moraja is elnémul, amint felbukkannak. Ha megszólalnak, röviden beszélnek, mert a lényeg mindig tömör, pár mondatos. Nem sok, nem kevés – elegendő.

A világ, a másik megértésének képessége korántsem a bölcsék kizárólagos erénye. Egy csendes hőst mindenki magában hordoz. Mindenki, aki ért, s annyiban, amennyiben ért. A mélyen-látás, a mélyen-értés bajnokainak tisztelete épp abban gyökerezik, hogy tudjuk, milyen roppant jelentős tudásuk értéke. No de mit értünk az alatt, hogy valaki érti a másikat? „Értelek téged!”, „Értem, amit mondasz!” – vajon mit jelentenek ezek a mondatok?

A szituáció színpadra valóan egyszerű, és első pillantásra nyilvánvalóan nyelvi jellegű. Két ember, szemtől szemben áll, fűrészsző tekintetüket a másikra szegezve próbálják megérteni egymás szavait, jeleit, rezdüléseit. A feladat nehézsége származhat abból, hogy a két fél eltérő nyelvet beszél. Quine (1960) antropológusa azzal a feladattal érkezik egy idegen törzshöz, hogy ismeretlen nyelvükről szótárt készítsen. Két nyelv, két kultúra képviselője találkozásakor vajon mi áll rendelkezésükre ahhoz, hogy megértsék egymást? Radikális fordítás, így nevezi Quine ezt a szituációt, amikor közvetítő nyelv hiányában kell megérteni a másikat. A radikális fordítás A-B nyelvek viszonyát kutatja, szűkebben azt, hogy az aktuális nyelvhasználat megfigyelhető jelenségei közül melyek szolgálhatnak támpontul a jelentések rögzítéséhez.

Quine tanítványa, Donald Davidson (1973) mestere kifejezésére utalva bevezeti a radikális interpretáció fogalmát. Míg Quine gondolat kísérletében két teljesen idegen nyelv fordítási szótárának problémája fogalmazódik meg, addig Davidson a radikális interpretációban a nyelvet tudó és a semmiféle nyelvet nem tudó gyermek kapcsolatára kérdez rá. Hogyan tanuljuk meg az első nyelvet? Nem két nyelv viszonyáról, jelentéseik megfeleltetéséről van itt szó, hanem a jelentések felbukkanásáról, a megértés eredeti feltételeinek körvonalazásáról. Davidson azokat a kritériumokat keresi, melyek nélkül nem beszélhetünk a nyelv ismeretéről, a nyelv tanulásáról. A radikális interpretáció a nyelv nélküli állapotból a nyelvibe érkezés pillanatát feszegeti, a zéróból az A-ba jutás útját, azaz A-0 reláció lép az A-B helyébe.

A másik megértésének problémája mindazonáltal leginkább hétköznapi szituációinkból ismert. Az A-A modellről van jelenleg szó: vajon hogyan értik meg egymást az azonos nyelvet beszélők?

Dolgozatom címét Szilvási Lajos egykoron igen népszerű regényének címétől kölcsönöztem. A könnyed olvasmánynak tartott műre való utalással egyrészt azt kívánom hangsúlyozni, hogy a probléma, ami előttünk áll, nem valamiféle elvont, mélyenszántó elméleti kihívás, hanem a mindennapi helyzetek húsbavágó problémája. Másrészt a mű napló jellegű alapstruktúrája kiválóan megfelel az A-A modell elemeinek vázolására.

Kiindulópontként álljon itt Szilvási regényének a Könyv-Molynál megjelent rövid ismertetése: „...voltageppen két napló, két tizenhét éves diák – Attila és Tamara – naplója Szilvási új regénye. Élmények és reflexiók, amelyeket a 20. század negyedik negyedének küszöbén, 1975 nyarán vetettek papírra mind a ketten, önkéntelenül – s ezért őszintén – vallva arról, milyenek is egymás szemében, és milyen a szemükben a világ, a szűkebb és tágabb társadalom, mely megannyi hatással formálja, megannyi ellentmondással kényszeríti gondolkodásra és ítélezésre a serdülő fiú és a serdülő lány belül is ellentmondásos egyéniségét. Szülők, akik nehezen értik és értetik meg magukat gyermekeikkel, és kamaszok, akik nehezen vagy sehogy se értik és értetik meg magukat a felnőttekkel, tehát serdülők és felnőttek egyaránt olyan élethelyzetekkel, konfliktusokkal találkoznak ebben a történetben, amelyek akár »a saját életükből« is származhattak volna ezekre a lapokra.” A-A modell, mindenki ugyanazt a nyelvet beszéli, ugyanazon közösség és hagyomány része, de vajon értjük-e egymást? Honnan tudjuk egyes értelmezéseinkről, hogy helyesek, s mitől ébredünk rá egy másik esetén, hogy félreértésről van szó? Mi a helyes és a félreértés a kritériuma?

Tegyük fel, hogy mi is naplót vezetünk, estéként lejegyezzük az aznapi történéseket, ki mit mondott, s amit mondott, azt hogyan értettük. Visszalapozunk, s jól kirajzolódik értelmezéseink története, hogy mi és minek hatására módosult. Ahogyan épp Szilvási Lajos Tamarája írja Attiláról: „Egy hétig azzal gyötörtem magam, hogy kiszorítsam az életemből. Esztelen kis tyúk voltam, egy hétig kínlódtam, ahelyett, hogy megértettem volna őt, és egy pillanat alatt megbocsátottam volna neki.” Valami megváltozott. Volt egy hét, amíg Tamara tévúton járt, de aztán megértette Attilát. A helytelen értelmezését helyesre cserélte. Vajon mi változott? Mielőtt a változásra magyarázatot keresünk, vessünk egy pillantást azokra a tényezőkre, amelyek nem változnak, mindig jelen vannak, s ebben az értelemben megváltoztathatatlanok.

Egyéni perspektíva

Először is kiküszöbölhetetlennek tűnik Tamara perspektívája, az a téridő-pozíció, ahonnan a világra tekint, benne Attilára. Nem arról van szó, hogy egy adott személy időről időre ne módosíthatná nézeteit, ismereteit, a rendelkezésre álló információinak állapotát-mennyiségét. Épp ellenkezőleg, ezek a változások jól észlelhetőek, tagadhatatlanul jelen vannak. Még a mozdulatlan szemlélő mellett is halad a világ, pillanatról pillanatra másképp süt a nap, más szelek fújnak – és ez alól természetesen ő maga sem kivétel, nem érintetlen. Az értelmezés mindazonáltal adott perspektívához kötött, szituációba vagyunk vetve. Lehet egyeztetés és vita tárgya bármilyen tartalom-téma, de a keret, a szereplők, ahol, s akik közt mindez lezajlik, szükségképpen tételezett.

A naplóírás és tágabban az értelmezés minden pillanatában jogosultságaink véges készletével rendelkezünk. Egy szeletét látjuk a világnak térben, időben, hagyományainkban. Nem is akárhogyan, egy bizonyos perspektívából, melynek alapja személyes identitásunk kőkemény tézise: akkor és onnan, ahol éppen az adott időpontban voltunk, kizárólag mi láthattuk a világot – egyszerre, ugyanabban az időben nem töltheti ki két személy egyazon teret. Önazonosságunk mélyén téridőben elfoglalt helyünk története húzódik, mint egyediségünk alapja.

Ennek a hétköznapi evidenciának, amennyiben az értelmezés egyik kritériumaként kezeljük, döntő következménye van. Nincsen értelmezés értelmező nélkül, s nincsen értelmező téridőbe ágyazott identitás nélkül. Felcserélhetetlen perspektívák összefüggő hálózata körvonalazódik. Nyomon követhetjük a másikat, de a helyébe nem léphetünk az identitásvesztés kockázata nélkül. Az így felépülő modell feszültsége kézzel tapintható. Hozzáférhetővé tenni mások számára a kizárólagos pozíciókból feltáruuló világot, és érthetővé tenni magunk számára a kizárólag öelöttük feltáruuló világot – ez a kihívás.

A felcserélhetetlenség közvetlen következménye, hogy egy kommunikációs szituációban a részt vevő felek nem a másik által értett jelentésekről, hanem pusztán a neki tulajdonított jelentésekről jogosultak beszélni. A jelentéstulajdonítás kulcsfontosságú mozzanat, a másik megértésének kizárólagos útja. Nem bújhatunk a másik bőrébe az azonosulás szintjén, mert ezzel sérülne az identitás kritériuma, megszűnne a részt vevő felek megkülönböztetésének alapja.

Jelentés és jelentéstulajdonítás

Mindezek fényében kiinduló kérdésünk, a „mit értünk azalatt, hogy valaki érti a másikat?“, így módosul: „minek alapján tulajdonítunk jelentést a másik fél kifejezéseinek?“. Kézenfekvő válasznak tűnik, hogy a másik fél kifejezéseinek értelmezésekor az adott nyelv szótári jelentése, közös nyelvhasználati szabályrendszere nyújt támpontot. Nem kell azonban különösen mélyre ásni ahhoz, hogy nyilvánvalóvá váljon, a szótári forma ismerete talán szükséges, de semmiképpen sem lehet elégséges a megértés során. Számptalan nyelvi forma, kommunikációs üzenet jelentése épül arra, hogy mást kell érteni a kifejezés alatt, mint amit a szótári forma hordoz. Értjük az iróniát, a viccet, a nyelvi bakit, az elszólást, bizonyos esetekben még akkor is, ha kívül esnek mindenféle nyelvi normán, megszokott elváráson. Sőt, a szótári alak jelentésének ismerete akkor sem elegendő, ha nem térünk el az adott kifejezés bevett értelmétől. Az olyan hétköznapi kifejezések, mint „minden rendben“, „időben érkezem“, „szokás szerint“, és sorolhatnánk, csakis a nyelvhasználó személyek és körülmények együttes ismeretével nyerhetik el jelentésüket.

Minek alapján tulajdonítunk jelentést a másik fél kifejezéseinek? Mire tekintünk ennek során? A megnyilvánuló szándéka, intenciója döntő jelentőséggel bír (*Grice*,

1997). Akkor értjük a másikat, ha tudjuk, hogy mit akar – mit akar közölni. Ki kell hámoznunk a szavakban rejlő mondanivalót. Ha világosabbá szeretnénk tenni a hallottakat, visszakérdezzük: „azt akarod mondani, hogy...?”. Akkor értjük a másikat, ha tudjuk, hogy mit akar, ha ismerjük a szándékát, hogy mit kíván elérni.

Kézenfekvő válasznak tűnik, hogy a másik fél kifejezéseinek értelmezésekor az adott nyelv szótári jelentése, közös nyelvhasználati szabályrendszere nyújt támpontot. Nem kell azonban különösen mélyre ásni ahhoz, hogy nyilvánvalóvá váljon, a szótári forma ismerete talán szükséges, de semmiképpen sem lehet elégséges a megértés során. Számtalan nyelvi forma, kommunikációs üzenet jelentése épül arra, hogy mást kell érteni a kifejezés alatt, mint amit a szótári forma hordoz.

Értjük az iróniát, a viccet, a nyelvi bakit, az elszólást, bizonyos esetekben még akkor is, ha kívül esnek mindenféle nyelvi normán, megszokott elváráson. Sőt, a szótári alak jelentésének ismerete akkor sem elegendő, ha nem térünk el az adott kifejezés bevett értelmétől. Az olyan hétköznapi kifejezések, mint „minden rendben”, „időben érkezem”, „szokás szerint”, és sorolhatnánk, csakis a nyelvhasználó személyek és körülmények együttes ismeretével nyerhetik el jelentésüket.

akkor még nem tudjuk, hogy lehetséges-e. Ezzel szemben a megértés feltételeinek feltárása abból indul ki, hogy szükségképpen lehetséges a megértés. A „semmi sem érthető” mondatnak csak aktuális használatban van jelentése, átfogó, elméleti értelemben perfor-

A szándék, az intenció jelentés-meghatározó szerepe nemcsak alapvető, hanem egyúttal komoly nehézségek forrása. Kezdve azzal, hogy a szándék sohasem közvetlenül, hanem különféle manifesztációin keresztül válik megfigyelhetővé. Súlyosabb problémának tűnik azonban az előbb említett individuumok felcserélhetetlenségének kritériuma. A jelentéstulajdonítás mikéntjét a szándéktulajdonításra vezettük most vissza, s jól látható, hogy amilyen módon nem tudhatjuk, mi jár a másik fejében, úgy azt sem tudhatjuk, mi lakozik a szívében. Sőt, ezzel az új paraméterrel nyilvánvaló módon bonyolultabb lett a képlet. A kommunikáló felek motivációs bázisának megfejtése a szubjektív emóciók megoszthatatlanságának mocsaras talajára vezet bennünket.

Szkeptikus ellenvetésekről

Ez az a pont, ahol fontos felhívni a figyelmet a másik fél megértésének folyamatában és a megértés feltételeinek felkutatásában mutatkozó sorrendi eltérésre. A modell nehézségeinek összegyűjtése ugyanis könnyen azt a látszatot eredményezheti, hogy skeptikus álláspontot leszünk kénytelenek elfogadni. Amennyiben ugyanis lehetetlen a másik fejébe, illetve szándékába látni, úgy lehetetlen lesz őt megérteni. Amikor lemondunk a másik által szándékolt jelentés fogalmáról, s azt az általunk neki tulajdonított jelentésre cseréljük, akkor felsejlik a szubjektivizmus és a relativizmus veszélye. Látni kell azonban, hogy a megértés hétköznapi gyakorlata és a megértési folyamat feltételeinek feltárása egymástól radikálisan eltérő eljárások, ellentétes kezdőpontból indulnak. A hétköznapi kommunikációink során arra törekszünk, hogy a nem értés állapotából eljussunk a másik megértéséhez, amelyről Ezzel szemben a megértés feltételeinek feltárása abból indul ki, hogy szükségképpen lehetséges a megértés. A „semmi sem érthető” mondatnak csak aktuális használatban van jelentése, átfogó, elméleti értelemben perfor-

matív önellentmondást tartalmaz. Azaz amennyiben igaz, úgy értelmetlen, amennyiben értelmes, úgy hamis. A megértés lehetőségének elfogadása minden értelmezési folyamat előfeltétele. A vázolt modell nehézségei problémát jelenthetnek, a megértés lehetőségének átfogó tagadására azonban nem jogosítanak.

Meglátásom szerint ezen átfogó tagadás jogosulatlanságához kapcsolható Georg Henrik von Wright híres „megengedés elve” mellett szóló érve. Wright (1951) a deontikus logika szótárának kidolgozója, a téma meghatározó művét 1951-ben publikálta, de maga az irányzat az osztrák Ernst Mallytól (1926) eredeztethető. Wright (1985, 537. o.) az irányzatról így fogalmaz: „A deontikus logikának az a rendszere, amelyet ebben a cikkben körvonalazunk, aktusok (és aktusok végrehajtás-függvényei) kötelező, megengedett, tilos és más (leszármazott) deontikus jellegéről szóló kijelentéseket (és kijelentések igazságfüggvényeit) vizsgál.” A jelentéstulajdonítás normatív jellege révén kapcsolódik a deontikus szótárhoz. Azaz amennyiben a jelentéstulajdonítás mozzanata elköteleződést igényel, annyiban számolnunk kell a deontikus szótár fogalomhasználati szabályaival.¹

A megengedés elve a következő kérdés kapcsán merül fel: „Adott aktusok deontikus tartományának deontikus egységei logikailag függetlenek egymástól, ami azt jelenti, hogy igazak vagy hamisak lehetnek az igazság-értékek bármilyen kombinációja esetén. Mégis van egy pont, ahol ez a függetlenség kétségbe vonható. Lehetnek-e az összes deontikus egységek hamisak?” (Wright, 1985, 542. o.) Wright is jelzi, hogy az elv megjelenik olyan modális fogalmak kontextusában is, mint az alethikus modalitások, ahol ez úgy fogalmazható meg, hogy tagadnunk kell, miszerint egy kijelentés és annak negációja egyaránt lehetetlen. A jelentéstulajdonítás mozzanata végül is nem más, mint elköteleződés egy individualizált szándékra épülő, kijelentésben megnyilvánuló értelmezés mellett. A lehetetlenség itt azt fejezi ki, hogy tagadnunk kell, miszerint az elköteleződés az értelmezés és annak negációja mellett egyaránt lehetetlen. Tagadnunk kell, mert ellentmondást tartalmaz – valamelyiknek lehetségesnek kell lennie. Nézzük az érvet Wright szellemében.

Egy adott elköteleződésre vonatkoztatva az átfogó tiltás elfogadása azt eredményezi, hogy mind maga az értelmezés, mind a negációja tilos. Azaz el kell fogadni a következő konjunkciót: $\sim(PI) \& \sim(P\sim I)$ (P, mint „permitted”, I, mint interpretáció). Kiolvassa: sem I, sem $\sim I$ nem megengedett. Mivel egy értelmezést vagy végrehajtottunk, vagy nem hajtottunk végre, harmadik lehetőség nincs, ezért ez azt jelenti, hogy tilos bárhogyan is értelmeznünk. Vajon tartalmaz-e logikai ellentmondást ennek elfogadása? Wright érvét követve megmutathatjuk, hogy igen. A konjunkció második tagja ugyanis, miszerint $\sim I$ nem megengedett, átfogalmazható úgy, hogy I kötelező, ugyanis $\sim(P\sim I)$ felírható ebben a formában: OI (O, mint obligatory), kiolvassa: a nem megengedett $\sim I$ ekvivalens a kötelező I-vel. Vagyis a „tilos bárhogyan is értelmeznünk” nem jelent mást, mint hogy egy adott cselekedetet egyszerűen kötelező és tilos végrehajtani. Azaz nem lehet egy elköteleződési tartomány valamennyi egysége hamis. Wright (1985, 543. o.) a korlátozást „megengedés elvének” nevezi, amely szerint „bármely adott aktus vagy maga megengedett, vagy a negációja megengedett.”

Társas karakterjegy

Az individuumok felcserélhetlenségének bezártságából a kommunikáció társas karakterjegye nyújt kitörési pontot. A kommunikáció résztvevői szükségképpen különböznek, ugyanakkor szükségképpen hasonlóak. Ez a hasonlóság biztosítja a megértés alapját. De mit értsünk hasonlóság alatt és hogyan zajlik az erre épülő megértési folyamat?

A megértés egyfajta összhang. Akkor értjük a másikat, ha megnyilvánulásainak többféle lehetséges jelentése közül azt tulajdonítjuk neki, amit ő maga tulajdonított. No de milyen elv igazít el bennünket afelől, hogy a többféle lehetséges jelentés közül melyiket tulajdonítsuk a másik kifejezéseinek? Saját értelmezésünk egyfajta exportálását hajtjuk végre. Észelve

a másik megnyilvánulását úgy értelmezzük, ahogyan az ő helyében mi tennénk. A jelentéstulajdonítás mozzanata az indokok adásának-kérésének racionális hálójába helyezi a szereplőket, s egyúttal gátat vet a parttalan, az önkényes értelmezésnek, ugyanis az indoklási kényszer az egyén hatókörén kívül eső tényezők figyelembevételét is megköveteli.

Az egyik fél akkor érti meg a másikat, ha látja szavainak, tetteinek indokait. Nem akárhogyan látja, hanem közös emberi nézőpontból, amiben osztoznak. Az értetlenség, a zavar akkor támad, amikor az adott indokok alapján valaki nem úgy érti a dolgokat, ahogyan mi értenénk, s mindaddig tart, amíg nem tárul fel az eltérés mibenléte. A másikat meg nem érteni vagy jelentéstulajdonításainak indokait nem ismerni – ugyanaz.

„Mit értünk azalatt, hogy valaki érti a másikat?” – hangzott kiinduló kérdésünk. „Értelek téged!”, „Értem, amit mondasz!” – vajon mit jelentenek az eddigiek alapján ezek a mondatok? Nos, a régi arisztotelészi válaszhoz jutottunk, miszerint a tudás az okok ismerete – érteni az egyént indokainak az ismeretében áll. Szükséges az okok és indokok megkülönböztetése, mivel az embert nemcsak a tőle független külső tényezők, hanem szabad döntései és annak következményei egyaránt meghatározzák. A jelentéstulajdonítás normatív jellege nem pusztán azt igényli, hogy tudjuk, milyen az ember, hanem azt is, hogy milyennek kellene lennie. Ez utóbbi a szabad akarat, a morál, a helyes választás problémaköréhez vezet bennünket.

Vajon miben áll a tudása a vak jósnak, az indián varázslónak, a vén jedi lovagnak? Miért tudják ők mélyebben megfejtetni az emberek szavait, mint bárki más? A helyes, illetve a helytelen jelentéstulajdonítás kifejezés jogosultsága megköveteli a mércét, melynek alapján e kettő elválasztható. A „mélyen látás” metafora kétségkívül arra utal, hogy valamilyen módon jelen van és megragadható ez a mérték. Továbbá arra, hogy a közösség tagjai ezt nem azonos eredménnyel képesek megközelíteni.

Fentebb úgy fogalmaztam, hogy a valóság értése tiszteletet parancsol, s ennek alapja a mélyen látás erénye. Úgy tűnik, amennyiben a megértést a jelentéstulajdonításhoz, a jelentéstulajdonítást pedig a szándéktulajdonításhoz kötjük, úgy a valóság fogalmát nem meríti ki az, ami van, hanem meghatározó tényezőként valóságosnak szükséges elfogadni azt, aminek lennie kell. Az ontológiánk efféle bővítését az indokolja, hogy megértés alatt nem pusztán fogalomhasználatot, hanem a helyes-helytelen használat megkülönböztetésének képességét értjük. A megkülönböztetés sohasem privát ügy, hanem közösségi játszma, az indokok adásának-kérésnek társas folyamata.

Irodalomjegyzék

András Ferenc (2013): A helyes ösvény mint kötelesség. In: Bertók Rózsa és Barcsi Tamás (szerk.): *Etikák, identitások, perspektívák*. Ethosz Tudományos Egyesület, Pécs. 63–68.

Davidson, D. (1973): Radical Interpretation. *Dialectica*, 27. 314–328. = uő (2001): uaz. In: *Inquiries into Truth and Interpretation*. Clarendon Press, Oxford.

Grice, P. (1997): Jelentés. In: Pléh Csaba, Siklaki István és Terestyéni Tamás (szerk.): *Nyelv – Kommunikáció – cselekvés*. Osiris, Budapest. 188–197.

Mally, E. (1926): *Grundgesetze des Sollens: Elemente der Logik des Willens*. Leuschner und Lubensky, Universitäts-Buchhandlung, Graz.

Quine, W. V. O. (1960): *Word and object*. MIT Press, MA.

Wright, G. H. von (1951): Deontic Logic. *Mind*, 60. 1–15. Magyarul: Wright, G. H. von (1985): Deontikus logika. In: Copi, I. M. és Gould, J. A. (szerk.): *Kortárs-tanulmányok a logikaelmélet kérdéseiről*. Gondolat, Budapest. 531–554.

Jegyzet

¹ Wright érvevel egy dolgozatomban már foglalkoztam, melyet itt alethikus-episztemikus aspektusra vonatkoztatva felhasználok: *András*, 2013.